

CEM TÖRENLERİNDE KAMBERLİK/ ZÂKİRLİK GELENEĞİ: BALIKESİR ÇEPNİLERİ ÖRNEĞİ¹

“Kamberlik/Zakirlik” Tradition in Cem Ceremonies: Example of Balıkesir Chepnis

Gönderim Tarihi: 27.10.2018

Kabul Tarihi: 21.11.2018

Doi: 10.31795/baunsobed.492912

Halil İbrahim ŞAHİN*

ÖZ: Balıkesir Çepnilerinin cem törenlerinde kamberlerin veya zâkirlerin rollerini belirlemeyi hedefleyen bu makalenin verileri alan araştırmalarında kamberlik hizmetini yürüten kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Balıkesir ve civarında yaşayan Çepnilerin cemlerindeki safhalar ve bu safhalarda kamberlerin üstlendiği roller üzerine yoğunlaşan çalışmada kamberlerin söyledikleri şiirler, cem düzeni içinde irdelenmiştir. Yapılan tespit ve değerlendirmelerin neticesinde Çepni cemlerinin icra edilmesinde “dede” adı verilen ve cem törenlerinin idaresini sağlayan kişiden sonra kamberlerin, törenin yapılabilmesi için oldukça kilit bir öneme sahip olduğu görülmüştür. Cem törenlerinin hazırlıklarının yapıldığı aşamalardan başlayarak cem törenindeki ibadetlerin ve hizmetlerin yerine getirilmesinde kamberlerin icra ettikleri nefeslerin katkısı vardır. Hatta kamberlerin icra ettikleri şiirlerin ve müziklerin olmaması durumunda, cemdeki uygulamanın yapılması mümkün değildir. Türk halk şiiri geleneğiyle yakın ilişki içinde bulunan kamberler, cem törenlerinde çoğunlukla ulu ozanların şiirlerini söylemekte ve bu şiirlerde çoğunlukla değişiklik yapmamaktadırlar. Çepni cemlerinde kamberlerin çoğunlukla Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî ve Kul Himmet gibi halk şairlerinin şiirlerini icra ettikleri ve kendilerine ait şiirleri ise cem törenlerine dâhil etmedikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Çepni, Cem, Kamber.

ABSTRACT: The data of this article aiming to determine the roles of cambers or judges in the ceremonial ceremonies of Balıkesir Chepni were obtained as a result of interviews with source persons who carried out cambering services in field research. In this study which focuses on the “cem” stages of the Chepni people living in Balıkesir and the roles of “kamber” in these stages, the poems of the “kamber”s were examined in the “cem” order. As a result of the determinations and evaluations, it was seen that after the person who named “dede”

¹ Bu makale, Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 2017/186 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, hsahin@balikesir.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3914-4779.

and the administration of the “cem” ceremonies in the execution of the Chepni courts, the “kamber”s had a very important importance in order to perform the ceremony. Starting with the stages of the preparations of the ceremonies of the “cem” ceremonies and services in the implementation of the ceremony of the worship of “kamber”s have contributed to the “nefes”. Even in the absence of the poems and music performed by the “kamber”, it is not possible to implement the application in the “cem”. “Kamber”, who are in close relationship with the Turkish folk poetry tradition, often say the poems of the great bards in their ceremonies and do not make any changes in these poems. It has been found that “kamber”s in Chepni districts mostly perform poems of folk poets such as Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî and Kul Himmet and do not include their own poems in the “cem” ceremonies.

Keywords: Balıkesir, Chepni, Cem, Kamber.

GİRİŞ

Batı Anadolu Çepnilerinin önemli bir kolunu teşkil eden Balıkesir Çepnileri, günümüzde Alevilik-Bektaşılık inanışlarını yaşatan Oğuz boylarından birisi olarak bölgede varlığını sürdürmektedir (Şahin 2013). Köse Süleyman ocağının da merkezi konumunda olan Balıkesir’de Çepnilerin bugün de cemlerini sürmeye devam ettikleri, yapılan saha araştırmalarında görülmüştür. Ayrıca Balıkesir civarında yaşayan Çepnilerle Çanakkale, Manisa, İzmir ve Bursa gibi illerde yerleşik olan Çepnilerin cemleri arasında önemli benzerliklerin olduğu, ancak bu hususla ilgili bugüne kadar mukayeseli bir çalışmanın da yapılmadığı görülüyor. Kanaatimize göre Çepni boyunun cem törenlerinin yapısal özelliklerinin ortaya çıkarılması, öncelikle her bölgenin müstakil olarak araştırılmasına bağlıdır. İl il ya da bölge bölge yürütülecek çalışmalar neticesinde yapılacak mukayeselerle Alevi-Bektaşi inanışlarına sahip Çepnilerin temel ayini olan cemlerin karakterine ait genel hükümlere ulaşılması mümkün olabilecektir. Aynı şekilde cemlerin yapısal niteliklerinin yanında cemler için yapılan hazırlıklar, cem törenlerinin yapıldığı zaman ve mekân özellikleri, cem törenlerinin yürütülmesinde etkin olan 12 hizmet sahibinin rolleri ve durumları ve bunun gibi cemi ilgilendiren hususlar üzerine karşılaştırmalı çalışmalar da benzer bir yöntemin neticesinde ortaya çıkacaktır. Bu düşünceyle bu makale, Balıkesir Çepnilerinin cem törenlerinin temel safhalarını belirlemek ve bu safhaların icrasında dededen sonra önemli hizmet sahiplerinden biri olan kamberlerin rolünü belirlemek amacıyla kaleme alınmıştır. Makalenin verileri, Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri birimince desteklenen “Balıkesir Çepnilerinin Kamberlik Geleneği” başlıklı proje kapsamında yapılan alan araştırmalarından elde edilmiştir.

CEM

Alevi-Bektaşî zümrelerinin temel ayinlerinden birisi olan cem, Hz. Muhammet'in miraç dönüşünde karşılaştığı Kırklarla birlikte gerçekleştirdikleri ilk ayinin daha sonraki dönemlerdeki ihyası olarak yaşayagelmiş dinî içerikli bir törendir. Alevilik-Bektaşîlik kültürünün ve inanç yapısının yayıldığı zümreler arasında varlığını sürdüren cem töreni, Alevilik-Bektaşîlik inanışlarını yaşatmakta olduğu gibi, bu inanışa mensup zümrelerin kimlik değerlerini korumaya yardımcı olan özelliğiyle sosyal içerikli bir alan haline de gelmektedir (Yaman 2009, Taşğın 2009). Sosyal adaletin ve dengenin sağlandığı bu törenlerde zümrenin temel değerleri canlı tutulmaktadır. Bütün Alevi-Bektaşî zümrelerinde aynı şekilde işlememekle birlikte bütün cemlerin belli özellikleri, bu törenleri ortak bir noktaya götürmektedir. İlk cem düşüncesine yaslanan cemde müzik ve şiirin birlikte yer alması, törenlerin dede veya baba unvanlı dinî liderler tarafından yönetilmesi, törenlerin işleyişinden sorumlu hizmet sahiplerinin bulunması, evli kadın ve erkeklerin bu törenlerde birlikte bulunabilmeleri, semahların varlığı, dinî ve tarihi olayların anılması gibi hususlar, Alevi-Bektaşî cemlerinin öne çıkan ortaklıkları olarak gösterilebilir. Ancak Alevi-Bektaşî zümrelerinin hayata geçirdiği cem törenlerinde bazı farklılıkların da bulunduğunu, bunun zümrelerin içinde buldukları dinî ve kültürel atmosferle alakalı olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Alevi-Bektaşî inanışlarını günümüzde de yaşatmaya devam eden ve dolayısıyla cem törenlerine rastlayabildiğimiz zümreler arasında Balıkesir Çepnilerinin de olduğunu görüyoruz. Çepniler, çoğunlukla bahar aylarında geleneksel düzende cemlerini bugün de sürmeye devam etmektedirler. Cemlere ; "Abdal Musa cemi", "Hızır cemi", "Koyun Baba cemi" gibi adlar verilse de Çepnilerin bağlı olduğu Köse Süleyman ocağındaki cemler iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan ilki "Görgü cemi", diğeri ise "Birlik cemi"dir. Birlik cemleri, taliplerin görgüsünü ve bilgisini arttırmak için düzenlenir. Bu cemlere yediden yetmiş yediye bütün canlar katılabilir. Görgü cemleri ise böyle değildir. Evli ve musahip sahibi olanlar görgü cemlerine girebilirler. Alevilik-Bektaşîlik inançlarının ve uygulamalarının asıl hayata geçirildiği alanların başında görgü cemleri gelir. Görgü cemlerinde taliplerden ikrar alınır, ikrar vermiş olanların sorgusu yapılır. Yine cemde kurban kesmek isteyenler, kurbanlarını görgü cemlerinde keserler. Musahiplik erkânından geçecekler, ölen yakınlarının dar hizmetini yerine getirmek isteyenler ya da düşkünlük halini kaldırmayı talep edenler görgü cemlerine katılmak durumundadır. Görgü cemlerinin işleyişinde 12 hizmet sahibi yetkilidir. Dede, kamber, delilci, kapıkulu, gözcü, mercancı, kurbanacı, aşçı, üç bacı, sakacı, süpürgeci ve peyikçi (ulak) Balıkesir Çepnilerinin cemlerindeki hizmet sahipleridir.

KAMBERLİK/ZÂKİRLİK GELENEĞİ

Mevcut yazılı ve sözlü kaynaklardan takip edebildiğimiz kadarıyla Çepniler, Kızılbaşlığa mensup Türk zümrelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin 2013: 113-119). Batı Anadolu'da Balıkesir, Çanakkale, Manisa ve Bursa civarında yaşayan Çepnilerin güncel veriler ışığında bu niteliklerini korudukları görülmektedir. İnanç açısından herhangi bir değişim göstermeyen bu zümrenin dinî ayinlerini yaşatmakta olduğu gerçeği de dikkate alındığında bölgede kamberlik ya da diğer ifadeyle zâkirlik geleneğinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu geleneğin tarihsel gelişimini takip etmek oldukça güçtür. Geçmiş dönemlerde gizli icra edilen bir tören olan cemlerde varlığını sürdüren kamberlerle ilgili bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. Yakın dönemlerde kayda alınan bilgileri saymazsak bu zümrede kamberlik hizmetini yürüten kişilerle ilgili herhangi bir kayda sahip değiliz. Mevcut bilgiler de yazılı kaynaklardan daha ziyade sözlü kaynaklardan alınan yeni bilgilerdir. Önceki dönemlerde kamberlik yaptığı söylenen bazı isimler olmakla birlikte, bunlarla ilgili biyografik bilgilere, cemlerde icra ettikleri şiirlere ve icra şekillerine ait herhangi bir veriye sahip değiliz. Yazılı kaynakların eksikliği bu problemleri doğursa da geleneğin bugün de yaşıyor olması, bölgedeki kamberlerle ilgili değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır.

Alevi-Bektaşî zümrelerinde saz çalıp şiir söyleyen ve şiirlerini büyük oranda cem törenlerinde icra edenlere zâkir ya da kamber denmektedir (Akın 2016). Rıfâî, Celvetî, Mevlevî tarikatlarında da rastlanan zâkirin dışında "güvende", "sazandar" ve "âşık baba" gibi kullanımlar da vardır, ancak Çepniler arasında bu ifadelere rastlanmamıştır (Ersal 2009: 189). Balıkesir'deki Çepni köylerinin cemlerinde zâkirlik yapmış ve Balıkesir dışında yaşayan diğer Çepni zümrelerinin de cemlerine iştirak etmiş geçmişte kalan zâkirlerin yaşamları ve repertuarlarıyla ilgili kayıtlarımız olmamakla birlikte yaşayan kamberlerden geçmiş dönemde kamberlik yapmış ve şöhret bulmuş bazı zâkirlerin adlarına ulaşabiliyoruz (Duymaz vd. 2011). Günümüz kamberlerinden Fikret Tuncel, geçmişte Balıkesir Çepnilerinin cemlerinde Mehmet Sarıca, Abbas Özdemir, Haydar Özdemir, Mustafa Özdemir gibi kişilerin zâkirlik yaptığını ifade ediyor (Kahraman 2016: 9). Yaşı nedeniyle zâkirlik yapamayan yaşlı kamberlerden ise Kamber Ali, onun oğlu Kamber Mehmet'in ve Kamber Haydar'ın Çepniler arasında kamberlik yaptığını öğreniyoruz. Kamber Rahmi Ayhan ise kendi muhitlerinde daha önceleri Hasan Hoca'nın kamberlik yaptığını belirtiyor. Bunun gibi başka isimlere de rastlanabilir, ancak biyografileri ve şiirlerine ulaşamadığımız bu isimlerden hareketle sadece bölgede mevcut kamberlerden önce de geleneğin mevcut olduğunu, ama içeriğine dair bilgiye sahip olmadığımızı söylemekle yetiniyoruz.

Balıkesir’de kamberlik geleneğinin geçmişten bugüne yaygın olduğu ve toplumu ciddi manada etkisi altına aldığı yönündeki düşüncemizi, Çepni boyuna mensup köylerde ele geçen şiir mecmuaları ve defterleri desteklemektedir. Osmanlı harfleriyle yazılan az sayıda mecmuanın yanında yakın dönemlerde yazılmış şiir defterleri de bulunmaktadır. Şiirlere bakıldığında kamberlerin söylediği şekil ve muhteva özelliklerine sahip olduğu görülür. Ayrıca şiirleri defterlere kaydeden defter sahipleri de bu şiirleri kamberlerden dinlediklerini, özellikle cemlerdeki şiirleri kayıt altına aldıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra sözlü kaynaklardan yapılan derlemelerde de kamberlik geleneğinden halka geçmiş şiirlerin varlığı da bölgede kamberlik geleneğinin güçlü köklere sahip olduğunu göstermektedir.

Kamberlik ya da zâkirlik geleneğinin en iyi takip edilebileceği alanların başında cem törenleri gelmektedir. Cem törenlerinin kamberiz yürütülebilmesi mümkün değildir. Dedenin gülbankları ve duaları kadar kamberin nefeslerinin ve deyişlerinin de cemin sürülmesinde önemli bir yeri vardır. Türk halk şiiri geleneğiyle sıkı sıkıya bağlı şiirleri icra eden kamberlerin repertuarlarının ortaya çıktığı, saz çalma stillerinin görülebildiği ve cem için ifade ettiği anlamın kavranabildiği asıl ortam cemdir. Neredeyse kamber, cem için dede kadar ehemmiyete sahiptir. Onun sazı ve deyişi olmadığı takdirde cemin ilerleyebilmesi mümkün değildir. Bu düşünceden hareketle bu çalışma, Balıkesir Çepnileri örneğinde kamberlerin cem törenlerinde üstlendiği rolü ortaya çıkarmak hedefindedir. Cem törenlerindeki aşamalar ve bu aşamalarda kamberlerin icra ettikleri nefesler, takındıkları tavırlar ve sergiledikleri hareketler cem düzeninde ele alınarak kamberliğin cem törenleri için taşıdığı önemin tespit ve analiz edilmesi, çalışmanın asıl gayesini oluşturmaktadır. Şimdi Balıkesir Çepnilerinin cem düzeni ve bu düzen içinde kamberin söylediği nefeslerin gözden geçirilmesine başlayabiliriz.

CEM AYİNİNDE KAMBER/ZÂKİR

Hazırlık

Cem törenlerinden önce dede ve kamber, cemin yapılacağı köye giderek cem için planlama yaparlar. Dede, cemin yapılacağı köyde hizmet sahipleriyle cem törenlerinden önce görüşme yapar. Dedenin bu görüşmelerde en fazla itibar ettiği hizmet sahipleri gözcü, delilci ve kapıkuludur, çünkü hizmetlerdeki kilit rol bunlar üzerindedir. Hizmet sahipleriyle yapılan bu toplantılar cemlerden önceki haftalarda gerçekleştirilir. Çoğunlukla cemden bir hafta önce yapılan toplantılarda planlama yapılır. 12 hizmet sahibinin katıldığı bu toplantılardan önce dede, hizmet sahiplerini darda ayağa kaldırır. Onlara dar duası verir. Bu sırada bütün cem erenleri secdeye varırken sadece kamber, sazının sapına sol yüzünü yaslayarak yarım eğilir halde niyazını yapar. Kamberin tam secdesi yok-

tur, adeta dedeye selamı ve saygı belirtir bir niyazı vardır. Dedenin dar duasını takiben kamber, burada bir duvaz imam okur. Kamberin bu duvazı sona erince dede, buradaki hizmet sahiplerine iki rekât akşam namazı kıldırır ve bu namazın kılındığı ve toplantının yapıldığı günün Perşembe olmasına dikkat edilir.

Cem sürme günlerinin açıldığı bu toplantıdan sonra dede ve kamber, cemden bir gün önce cemin yapılacağı köye gider ve burada ceme girecek canlar bir araya getirilir. Bu toplantıda ise büyük oranda 12 hizmet sahibinden başlanarak kurban kesecek canlar tespit edilir ya da belirlenir. Dedenin akşam namazı kıldırması ve cemde kesilecek kurbanların belirlenmesiyle artık cem sürecinin önü tamamen açılmıştır. Balıkesir Çepnilerinde dedenin kamberiyle birlikte cemden önce yaptığı toplantıda kamber bir deyiş okuyarak ceme katılacak canlara ve ayrıca cem süren köy ahalisine selam vermiş olur. Kamberin Çepniler arasında cem öncesindeki son akşam söylediği ve ceme katılacaklara selam verdiği bu kısım çubuk havzasındaki cem törenlerinin açılışında “sefalama” olarak yer almaktadır (Ersal 2009: 196). Çepniler arasındaki bu deyişlere “selamlama” deyişleri denilebilir:

Hayli zaman gelemedik buraya

Sizi arzulayıp geldik erenler

Aşk u muhabbeti saldıık araya

Sizi arzulayıp geldik erenler

Erenler kendi postuna oturdu

İyi söyleyen muhabbet artırdı

Nasip kısmet bizi size getirdi

Sizi arzulayıp geldik erenler

İyi söyleyenler iyide kaldı

Eski altınlar şimdiye pul oldu

Size gelmeyeli hayli yıl oldu

Sizi arzulayıp geldik erenler

Cennetin hoş bahçeleri var imiş

İçindeyse elma, armut, nar imiş

Gözle gören didarımız var imiş

Sizi arzulayıp geldik erenler

Muradımız bugün burada kalmaya
Usta gerek dört duvarını örmeye
Geldik erenlerin yüzün görmeye
Sizi arzulayıp geldik erenler

Okunur Kuran ayeti hecesi
Âşıklara dersini verir hocası
Size mihman geldik rıza gecesi
Sizi arzulayıp geldik erenler

Şah Hatayım niyazım var uluya
Emanetiz Şah-ı Merdan Ali'ye
Hızır gelip hanenize uğraya
Sizi arzulayıp geldik erenler (Fikret Tuncel)

Bu deyiş, hem dedenin hem de kamberin hayli hayli zamandır uğrayamadıkları köye ve köyün canlarına karşı duygularını anlattığı gibi dede ve kamberin cem boyunca misafir olarak bu köyde kalacaklarını da ifade etmektedir. Kamberin bu deyişini başka Duvazlar ya da nefesler izleyebilir. Kamber Fikret Tuncel'in ifadesine göre kamberin cem öncesindeki son akşam söylediği nefes sayısı üç olabileceği gibi on iki de olabilmektedir. Dedenin cem hakkındaki verdiği bilgilere kamberin nefesleri eklenince cem erenleri diğer gün sürülecek cem in ya da cemlerin havasına girmeye başlamıştır.

Cem günü, daha önceden kesilmesi planlanan kurbanlar, cem evinin kesimhanesinde bir araya getirilir. Kurbanların kesilmeden önce kurban sahipleriyle birlikte dedenin huzurunda darda durmaları gerekir. Güneş battıktan sonra kesilecek kurbanlar, sahipleri tarafından bacak aralarına alınarak, yine darda durma usullerine uygun olarak, dedenin huzuruna çıkarılır. Dede burada kurbanlar için gülbenk okur: "Allah Allah kurbanları kabul, muradları hâsıl, ocakları aydın ola, on iki imam, on dört masum-ı pâkların, pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, ceddin Köse Süleyman'ın himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, kurbanları Hz. İsmail sürüsüne katıla, İmam-ı Hüseyin dergâhuna kayıt eyleye, orada çırak ola, Allah Muhammet yâ Ali, gerçeğe hu. Allah Allah aşkına akşamlarımız hayır ola, hayırlarımız faik ola, şerlerimiz def ola, Allah münkirler, münafıklar mat ola, on iki imam, on dört masum-ı pâkin, pirim Hacı Bektaş-ı Veli'nin himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah katarından, didarından ayrı düşürmeye, ibadetlerimizi Hak defterine kayıt eyleye, eksik, noksan işlerimizi tamam yaza, Allah kurbanları Hz. İsmail'in sürü-

süne katıla, İmam-ı Hüseyin dergâhına yazıla, Allah Muhammet yâ Ali, gerçeğe hu.” Dede burada kurban duasını verirken kamber de kurban nefesini okur.

Cemin Safhaları ve Bu Safhalarda Kamberin Rolü

12 Hizmet Sahibinin Meydana Çağırılması: Kurbanlar tığlanıp güneş batınca cem erenleri cem evinde toplanmaya başlarlar. Bu sırada kamber, cemin ilk günü olduğundan hizmet sahiplerini sazla meydana çağırır. Bu çağırma işlemi cemin ilk safhasını oluşturur. Kamber, hizmet sahiplerini aşağıdaki nefesle çağırır. Nefesin her dörtlüğü bir hizmet sahibine yöneliktir. Kendisiyle ilgili dörtlüğü duyan hizmet sahibi meydana çıkar:

Hak'tan bize name geldi
Pirim sana haber olsun
Şah'tan bize name geldi
Rehber sana haber olsun (Dede)

Mümini çektiler dara
Münkiri sürdürdü zindana
Hizmet geldi tezekara
Tezekara haber olsun (İbrikçi)

Hak kuluna eyler nazar
Dört kalıptan âdem dizer
Kalleş gelmiş cemi bozar
Gözcü sana haber olsun (Gözcü)

Yola gider haslar hası
Giyinmiş hakikat libası
Doldur ver bir engür taşı
Sakkacıya haber olsun (Sakacı)

Zâkirin zikri saz ile
Kuran okur avaz ile
Mümin Müslim niyaz ile
Zakir sana haber olsun (Zakir)

Mümini çekti meydana
Münkiri sürdürdü zindana
Tekbir verildi kurbanı
Kurbancıya haber olsun (Aşçı)

Mümin yolu yakın ister
Münkirlerde sakın ister
Delil yanmaz yağın ister
Delilciye haber olsun (Delilci)

Bu yola gider hacılar
Kırklar güruhu Naciler
Müminler Müslim bacılar
Bacılar size haber olsun (Üç Bacılar)

Bu yola giden hacılar
Kırklar güruhu Naciler
Cem kilidi kapıcılar
Kapıcıya haber olsun (Kapıkulu)

Gelin gidelim tarikata
Kulak verelim marifete
Talipler girmiş hakikate
Peyikçiye haber olsun (Haberci)

Mümini çektiler dara
Münkire sürerler nara
Hizmet verildi Selman'a
Süpürgeciye haber olsun (Süpürgeci)

Şah Hatayim varı geldi
Varı geldi varı geçti
Sefil bülbül zora düştü
Mercancı sana haber olsun (Mercancı)
(Fikret Tuncel)

İkrar Hizmeti: Dedenin dua vermesi ve kamberin nefes söylemesi bitince hizmet sahipleri yerini alırlar. Yeni ikrarı alınacak ya da musahip olacaklar, dörder dörder dedenin huzuruna çıkmaya başlar. Bu arada uygun bir zaman aralığında dede, cem erenlerine cemle, doğruluk ve ahlakla ilgili sohbet verir. Bacı ve dervişler ikrar verirken öncelikle tövbe eder. “Rabbü'l âlemîn şimdiye kadar bilerek veya bilmeyerek elimden, dilimden, belimden günah işlediysen tövbe” der. Bundan sonra ikrarını verir: “Bundan sonra Allah’a kulluk, peygambere ümmetlik edeceğim, elime, dilime, belime sahip çıkacağım, harama el uzatmayacağım” diyerek ikrarını verir: “Allah azimü’ş-şânın kuluyum, Âdem-i seyfullâh neslindenim, İbrahim halîlullâh milletindenim, dinimiz din-i İslam, kitabımız Kur’an, kiblemiz Kabe, Muhammed aleyhisselâm ümmetindenim, Şah-ı merdân Ali’nin bendesiyim, İmam-ı Cafer-i Sadık mezhebindenim, Allahü ekber, Allahu ekber, lâilâhe hüvallah vallâhü ekber Allâhü ekber velillâhi ilhamd, geldim Hak için, el verdim, etek tuttum, tuttuğum etek Köse Süleyman’ın, biat ettim, Muhammet Ali’ye talip oldum, pirim Hacı Bektaş-ı Veli, mürşidim Muhammet Ali hû. Den dinlemem, kov etmem, gıybet etmem, zina etmem, sır açmam, el ile koymadığımı almam, her gördüğümü söylemem, ikrar olsun.”.

İkrar verene dede, “İkrar olsun mu?” şeklinde birkaç kez soru yöneltir. İkrarı veren de dedeye “Olsun” diye cevap verir. Yine dede talibe “Eğer sen bu ikrardan dönersen ikrar seni tutsun mu? Eğer bu ikrardan dönersen huzur-ı haşırda yüzün kara olsun mu? Bu meydandaki cem erenleri, ay, gün, yer, gök, arş, kürs, derya, balıklar ve delil-i Şah-ı Merdân şahidin olsun mu?” diyerek bir soru daha yöneltir. İkrarı veren tekrar “Olsun” cevabını verir. Dede bunun üzerine “Eyvallah, Allah, Muhammet, Ali yardımcımız olsun, Allah, Muhammet, Ali gerçeğe hu” ve “Allah Allah darları kabul, yaşları uzun, ocakları, haneler, mutlu ola, pirim Hacı Bektaş-ı Veli’nin, ceddin Köse Süleyman’ın himmetleri, kerametleri üzerimize hazır ve nazır ola, ikrarları kabul, muratları hâsıl ola, Muhammet Ali işlerini rast getire, Allah, Muhammet, Ali gerçeğe hu” diyerek ikrar verme törenini sonlandırır. Kamber de burada en az üç tane nefes söyler. Bu nefesler de çoğunlukla eğitici ve nasihat içerikli şiirlerdir.

Çerağ Uyarma: Cem erenlerinde herhangi bir sorun yoksa ikrar hizmeti bittikten sonra ceme kısa bir ara verilir. Çepniler buna “seyran” adını vermişlerdir. Seyran bitince herkes çoraplarını çıkarıp darda ayakta durur. Bu esnada delilci çerağı uyarmak için hizmetinin başına geçer. Delilci, çerağı yandırınca canlar önce secdeye giderler, çerağın yanmasıyla birlikte edep halde otururlar. Bu sırada kamber delil duvazını okur:

Kudret nurundan bir delil uyandı
Âleme şavk verir şanı kırkların
Kırklar içip onun meyinden kandı
Kudret sofrasıdır önü kırkların

Fatma Anayı o makamda gördüler
Kemberbest bağlayıp ceme girdiler
Engür şerbetini orda verdiler
Bir damladan gelir canı kırkların

Meryem asla sırrını açmadı
İsa şu dünyada don değiştirmede
Kırklar ana rahmine düşmedi
Nerden gelir canı kırkların

Selman Suya düştü Allah dost dedi
Bir sagil gönderdi hırka post dedi
Muhammet kırklardan nişan istedi
Bir aradan gelir canı kırkların

Eydir Muhammet'im sükuta vardım
Kırklar irfan kurdu doğru yol oldu
Kırklar ceminde gonca gül oldu
Burcu burcu kokar cemi kırkların (Fikret Tuncel)

Görgü ve Sorgu: Delil yandıktan sonra cem erenleri dörder dörder sorgusu başlar. Sorgu, öncelikle kurban kesenlerden ve delilcilerden başlar. Diğer hizmet sahipleri de sorguya çekilme hususunda önceliklidir. Taliplerin fazla olması durumlarında sorgu diğer güne sarkabilir. Görgü cemlerinde talipler, dedenin huzurunda görgüden ve sorgudan geçerler. Dedenin huzurunda dara duranlara dede: "Bismişah, Allah Allah erenler geldi, sır verdi, secdeye indi, gaibe iman verdi. Geldiğin Hak kapısıdır, durduğun Mansur dârıdır. Ne gördün, neden geldin? Başını kaldır, dile gel, özündekini dile ver, dillen, erenler farkına varsın hu hu." Talipler ayakta dedeye şu cevabı verirler: "Er gördüm, Muhammet Ali yoluna görölüp sorulmaya geldim, eyvallah, Muhammet Ali

yardımcımız olsun, er hakkı hak, pir hakkı hak, mürşit hakkı hak, musahip hakkı hak, yol içinde teklif buyurduk, dört kapı kırk makam hak, on iki imam, on dört masum-ı pâk, on yedi kemer-best hak, seneden bir defa görülüp sorulmak hak, Muharrem'de yas matem orucu tutmak da hak, erenlerin kurbanı, namazı, lokması, niyazı da hak." Dede: "Döktüğünü doldur, ağlattığını güldür. Erenler, bu canlar, eli bağlı, dili bağlı. Erenler meydanında bu canların elinden, dilinden, belinden razı olmayan dile gelsin, bu canlardan razı mısınız, bismişah eyvallah. Allah Allah nur-ı Hudâ, Muhammet Mustafa'dan şefaât, Ali'den hidayet ola, Allah Muhammet'in şefaâtinden, Ali'nin hidayetinden ayırmaya, gerçeğe hu. Allah Allah darları kabul ola muratları hâsıl ola, on iki imam, on dört masum-ı pâklar, on yedi kemer-bestler, pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Haticetü'l Kibriya, Fatimatü'z-zehrâ katarından didarından Hak ayırmaya darları, didarları, namazları, niyazları, görgüleri, sorguları İmam Hüseyin dergâhına yazıla, Muhammet Ali işlerini rast getire, Allah Allah Muhammet yâ Ali gerçeğe hu." diyerek taliplere dua eder.

Sorgu, dedenin "Ağız birliği ile diyelim Allah, Allah aşkına diyelim Allah Allah, üçler, beşler, yediler, kırklar, on iki imam, on dört masum-ı pâklerin, on yedi kemer-bestlerin, Haticetü'l Kibriyâ'nın, Fatimatü'z-zehrâ'nın, pirim Hacı Bektaş-ı Veli'nin himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah borçluları borcundan kurtarsın, Allah dertlileri derdinden kurtarsın, Allah dünyada kuvvet, ahirette iman, Kur'ân nasip eylesin, Allah hayırlı evlat, hayırlı nimet versin, Allah gökten rahmet, yerden bereket versin, Allah seksen bin Rum erenlerinin, doksan bin Horasan pirlilerinin, yüz bin gaip erenlerinin himmetini üzerimizde hâzır ve nazır eylesin." demesiyle sona erer. Cemde sorgu, gece yarısı olmadan nihayete erer ve seyran verilir. Üç bacı lokmaları dağıtmaya başlayınca "Elimde yoktur terazi" diyerek herkesten razılık ister. Kuru üzüm, leblebi, kurbanların böbreği ve çiğeri lokma olarak verilir. Bu esnada fırsat olursa kamber üç adet deyiş söyler. Bu deyişlerde yine nasihat verici ahlaki şiirlerdir.

El Ele, El Hakk'a: Lokmaların dağıtımı ve yenmesi gece yarısına kadar tamamlanır. Gece yarısı olduğunda artık cem mühürlenir. Gece saat on iki itibariyle herkes dardadır ve dede dar duası yapar. Delilci delilden niyaz alır, elden ele herkes aldığı niyazı iletir. Oturma düzeninde artık bir derviş bir bacı şeklindedir cem. Edep erkân oturan canlara dua eder: "Ağız birliği ile diyelim Allah Allah, Şevk ile diyelim Allah Allah, Can birliği ile diyelim Allah Allah, Din kuvveti ile diyelim Allah Allah, Cemimiz cem ola Allah Allah, demimiz dem ola Allah Allah, Cemimiz kırklar cemi ola Allah Allah, kırkların katarından ayırmaya Allah Allah, daim bu katardan, didardan, niyazdan, cemden, demden ayırmaya, Allah Allah üçler, beşler, yediler, kırklar, üç yüz altmış altılar, bin birler, on iki imam, on dört masum-ı paklar, Haticetü'l Kibriyâ, Fatima-

tü'z-Zehrâ'nın, on yedi kemerbestlerin, pirim hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'nin, ceddîm Köse Süleyman'ın, cümlesinin himmetleri, kerametleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola, Allah Allah hayırlı evlat, bereketli nimet, hayırlı devlet vere, Allah Allah namerde, muhannete muhtaç eyleme, muhtaç olan canlar için diyelim Allah Allah, Allah Allah bizi duadan, hayır himmetten, iyi niyetten ayırma, iki cihanda yüzlerimizi ak, gönüllerimizi pak, düşmanlarımızı mat eyle, Allah Allah Muhammet ümmetlerinden, Ali taliplerinden ayırma, Allah Allah ne eyleyeyim, ne işleyeyim dedirtirme, Allah Allah dertlere derman yaralara merhem, hastalara şifa veresin."

Dedenin duasından sonra kamber deyiş okur. Kamberin deyişi bitince dede "el ele, el Hakk'a" der. Bunun üzerine bütün canlar sağ ellerini yanındakinin sağ omzuna, ikinci söyleyişinde sol elini sol omza degecek halde dururlar. Bu arada kamber yine bir duvaz okur. Duvazdan sonra dede erenleri, secdeye yatırıp dar duasını ve namaz duasını verince herkes elini kolunu bağlar. Eller yanındaki canın eline bağlanır ki buna "el ele, el Hakk'a" ritüeli denir. Bu halde kamber deyiş okur:

Muhammet Ali'yi candan sevenler
Yorulup yolda kalmaz inşallah
İmam Hasan'ın yüzün görenler
Hüseyin'den mahrum olmaz inşallah

İmam Zeynel'den bir dolu içenler
İmam Bakır'la kaynayıp coşanlar
Sıdk ile İmam Cafer'e düşenler
Bundan özge yola sapmaz inşallah

Musa-i Kazım'dan gelen erenler
Can baş feda edip ceme girenler
Şah İmam Rıza'ya ağu verenler
Divanda şefaât bulmaz inşallah

Bir gün olur okuturlar defteri
Şah oğlunun elindedir teberi
Uyanınca Taki, Naki, Askeri
Açılan gülümüz solmaz inşallah

Şah Hatayim bu iş böyle biter ha
Özünü katıver ulu katarı
Mehdi şevki şu cihanı tatar a
Müminlere sitem olmaz inşallah (Fikret Tuncel)

Deyiş sonrası dede, erenleri yine secdeye yatırır ve gülbank çeker. Secde sonrası canlar, edep erkân halde otururlar.

Miraçlama: “El ele, el Hakk’a” hizmetinden sonra kamber, miraçlama adı verilen nefesi okumaya başlar. Bu sırada dervişler yerde otururken bacılar ise ayakta. Bacılar dervişlerin başlarına secde ederler. Bu durum miraçlama sonuna kadar devam eder. Kamberler, cem törenlerinde çoğunlukla Şah Hatayî’nin, Feyzullah Çelebi’nin ve Hamdullah Çelebi’nin miraçlamalarını icra ederler (Doğan 1998: 164). Miraç dönüşünde kırklar meclisindeki olayları anlatan veya bu olaylara temas eden pek çok şiirin olduğunu söylemek mümkündür, ancak sadece bu anlatıyı esas alan şiirlere Alevi-Bektaşî zümrelerinde “miraçlama” adı verilmekte ve bu konuda Şah Hatayî’nin öne çıktığı görülmektedir (Ergun 1956: 122-123, Özmen 1995: 208). Ayrıca Kul Himmet Üstadım gibi halk şairlerinin de miraçlama türünde şiir söylediği bilinmektedir (Aslanoğlu 1995: 33). Gelenekte bu şairlerin miraçlamalarında herhangi bir değişiklik yapılmaz, mümkün olduğunca asıl metne bağlı kalınarak icra gerçekleştirilir. Balıkesir Çepnilerinin, biraz daha genel bir ifade ile Batı Anadolu Çepnilerinin cem törenlerinde Şah Hatayî’nin miraçlamaları icra edilmektedir (Şahin 2015).

Semah Ayini: Miraçlama sonrasında kamber en az üç tane semah nefesi çalar. Burada nefeslerin sayısı üç, beş, yedi, dokuz olabilir. Aynı şekilde semaha katılanların sayısı da yine tek sayılardan oluşur. Semaha kalkacaklar önce oldukları yerde, sonrasında ise delile niyaz ederler. Derviş ve bacılar delilden sonra kalkıp dara dururlar. Darda herkes birbiriyle helalleşir. Bacılar, dervişlerin omuzlarına niyaz ederler. Niyazdan sonra kamber, semah deyişlerini çalmaya başlar. İlk önce yavaş ritimli deyişler söylenir.

Alay alay olmuş gelen turnalar
Kanadı var kolları var turnanın
Silkinip uçamaz menzil göremez
Gökyüzünde yolları var turnanın

Silkinip uçar da kanadın çırpır
Seçer kılavuzları önüne katar
Hasan Hüseyin'in semahın tutar
Kerbela'da yolları var turnanın

Sesleri naziktir medhi okunur
Avazı bağrımı deler dokunur
Yalabık yalabık tüyler takınır
Eğrim eğrim telleri var turnanın

Pir Sultan yardımcın Yaradan olsun
Âşık olan âşık didarın bulsun
Arif olan anlar cahil ne bilsin
Her manadan dilleri var turnanın (Fikret Tuncel)

Semah ayininde, eğer cemin son günü ise, yeni musahip olanlarla birlikte tüm cem erenleri darda ayağa kalkar. İçlerinde dede de olmak kaydıyla hepsi semah döner. Bu arada kamber yine deyiş söyler. Semahı en son dönenler omuz omuza verirler. Başlarına dede, onun yanına da gözcü geçer. Darda sol el açık ve omuzlarda bağlı, sağ el kalp üstünde öne arkaya doğru eğilip kalkarlar. Burada kamber nefes söyler. Ardından Garipler semahı ya da Fatma Ana semahı denilen semaha geçilir. Burada herkes edep erkân halde iken bacılar semah döner. Bir veya üç bacı bu semah için yeterlidir. Kamber, bu semah esnasında şu deyişi söyler:

Dünü günü arzularız Kerbela
Dönelim İmam Hüseyin aşkına
Serden gayrı sermayem yok elimde
Verelim İmam Hüseyin aşkına

Dertli öter seherin bülbülleri
Mana söyler Hak elinin dilleri
Taze açmış dost bağının gülleri
Derelim İmam Hüseyin aşkına

Kapıyı çaldı Kırkların birisi
Bir üzümünden mest oldu hepisi
Ehl-i beyt güzel Şah'ın korusu
Konalım İmam Hüseyin aşkına

Sarayın altından akıyor arklar
Kuruldu semahlar dönüyor çarklar
Bir üzümü de kırka bölen Kırklar
Bölelim İmam Hüseyin aşkına

Rehber talibini arıkla getir
Tamam eyle eksik yerlerin yetir
Rıza lokmasını meydana getir
Yiyelim İmam Hüseyin aşkına

Şah Hatayim bu yola beli deyi
Çağrışırılar Muhammet Ali deyi
Cümlemiz bu ikrarın kulu deyi
Varalım İmam Hüseyin aşkına (Fikret Tuncel)

Edep erkân hiç bozulmadan Fatma Ana semahını dönen bacılar, yerlerine geçip edep erkân otururlar. Burada Kamber mersiye okur. Mersiyeinin sonunda kamber darda ayağa kalkar ve on iki hizmet sahibinin hizmetlerinin yerine varması için dededen dar duası alır. Sonrasında en az bir saat seyran verilir. Loşlar bu arada yenilir. Üç kişi veya beş kişi aynı tabaktan yerler. Loşların yenmesinden sonra saka suyu içilir. İçilen bu suyu önce dede dualar ve sonrasında cem erenleri içerler.

Koyun Baba cemi: Çepni cemine has bir hizmettir. Bacılar, dervişlerin dizine niyaz edecek şekilde otururlar. Bacılar, dervişlerin dizlerine secde ederler. Meleklerin Âdem'e secde etmesinin temsidir.

Dardan indirme: Cemde ölen kişinin dar kurbanı varsa erkekler cenaze namazına, bacı öldüyse bacılar cenaze namazına durur. Darı, ölen kişinin evlatları indirir. Mirasçılar, annenin veya babanın borcu varsa kefil olur. Ölen erkeğe erkeklerin sağ elleri göğüste, sol elleri diğer dervişte saf tutulur. İlk önce kamber dar nefesi okur:

İşte geldim işte gittim
Yaz çiçeği gibi bittim
Şu dünyada ne iş ettim
Ömürcüğüm geldi geçti

Çağırdılar imam geldi
Her biri bir işe yeldi
Azrail pençesin saldı
Can kafesten uçtu gitti

Ayırdılar ilimizden
İp attılar belimizden
Pek tuttular kolumuzdan
Can cesetten uçtu gitti

İlettiler mezarıma
Sığındım gani Kerim'e
Toprak attılar serime
Gözüm yaşı taşıtı gitti

Kabrime bir melek geldi
Bana bir sualcik sordu
Hışm edip bir topuz vurdu
Tebdilciğim şaştı gitti

Teslim Abdal oldu tamam
İşte geldi ahir zaman
Yardımcımız On İki İmam
Ten türaba karıştı gitti (Fikret Tuncel)

Darda dede, dar indirecek candan niyaz alır. Dede, dar duası yapıp cem erenlerine cenaze namazını kıldırır. Canlardan helallik ister.

Helalleşme ve cemi bağlama: Cemin son gününde dede, bütün cem erenleriyle helalleşir. Dede, cemde görev alan hizmet sahiplerine dua eder: Kurbançı için dede: “Allah Allah darları kabul ola, muratları hâsıl ola, Muhammet Ali istediğinizi, dileğinizi vere, kurbançının hizmeti kabul ola, hizmetinden şefkat bula, gerçeğe hu.” der. Gözcüye “Bismişah, Allah Allah darları kabul ve hâsıl ola, Muhammet Ali isteklerini, dileklerini vere, Şah-ı Merdân’ın, Gözcü Kara Ahmet’in himmetleri, kerametleri üzerimizde hazır ve nâzır ola, hayır hizmetleri kabul ola, Hz. Hüseyin dergâhına kayıt ola, gerçeğe hu.” diye dua eder. Lokmacı bacılar için de dua edilir: “Allah Allah darları kabul ola, muratları hâsıl ola, geldikleri yerden, durdukları dârdan, ettikleri hayır hizmetten şefaath bulalım, lokmaları kabul, yüzleri ak ola, Hatice ve Fatıma katarından, didarından ayırmaya, hizmetleri Hz. Hüseyin dergâhına yazıla, gerçeğe hu.” Bu arada süpürgeci, Allah Muhammet yâ Ali der ve süpürgeyi üç kez çalar ve ardından dede şu duayı okur: “Allah Allah on iki imamın himmeti, kerameti üzerimizde hâzır ve nâzır ola, süpürgecinin hayır hizmeti kabul ola, hizmetinden şefaath bula, hizmeti Hz. Hüseyin’in dergâhına yazıla, gerçeğe hu.” İbrıkçı, üç damla su döker ve “Allah Muhammet yâ Ali” der. Dede ise “Bismişah, Allah Allah ma’na-yı marifet, nur-ı hakikat, hizmet-i Muhammet’ten şefaath, Ali’dan hidâyet ola, hayır hizmeti kabul ola, hizmetinden şefaath bula, Hz. Hüseyin dergâhına yazıla, gerçeğe hu.” der. Kamber de dededen sonra cem erenleriyle vedalaşmayı saziyla yapar. Burada şu nefesi söyler:

Geldik gider olduk illerinize
Dostlar bizi sefayla gönderin
Doymadık tatlı dillerinize
Dostlar bizi sefayla gönderin

Himmet edin şu dağları aşalım
Pir aşkına kaynayalım çoşalım
Gelin birer birer helalleşelim
Dostlar bizi sefayla gönderin

Çıkalım yaylaya inelim düze
Yaren canlar himmet edin bize
Bir selam yollasam gelir mi size
Dostlar bizi sefayla gönderin

Şöyle bir güzelden ahd alamadım
Bir ahdine bütün yar bulamadım
Bir daha ya geldim ya gelemedim
Dostlar bizi sefayla gönderin

Pir Sultan Abdal'ım Hakk'a yakındır
Edebi erkânı hemen takın dur
Ölüm uzak derler ama yakındır
Dostlar bizi sefayla gönderin (Fikret Tuncel)

Kamber, nefesten sonra cem erenlerine üç defa hakkınızı helal edin der. Helalleşme sonrasında cemi bağlama nefesini okur. Nefesten sonra delil sır edilir, bütün derviş ve bacılar, dede ve kamberle helalleşip evlerine dağılırlar.

SONUÇ

Alan araştırması yöntemiyle elde edilen veriler üzerine yapılan tespit ve değerlendirmeler neticesinde kamberlik geleneğinin Balıkesir Çepnilerinin cemlerindeki rolü üzerine şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1. Çepni cemlerinde kamber veya zâkir olarak adlandırılan kişilerin diğer hizmet sahipleri gibi cem törenlerinin işleyişinde yerine getirmesi gereken görevleri bulunmaktadır. Ancak dedeyle birlikte diğer hizmet sahiplerine göre kamberler, cemlerin sürdürülebilmesi için oldukça önemli bir konuma sahiptirler. Alan araştırmasında da görüldüğü üzere saz çalıp nefes söyleyen kamberlerin sayısı diğer hizmet erbaplarına göre daha azdır. Hatta son yıllarda sayının giderek düşüş eğilimi gösterdiğini de ifade edebiliriz. Diğer bir ifadeyle cem törenlerinin sürüldüğü her köyde veya mahallede dede ve kamberin dışında on hizmet sahibi bulunurken kamber çoğunlukla başka yerleşim yerlerinden ceme katılmaktadır. Durum böyle olunca her dede, yanında bir kamberle köy köy dolaşip cemlere katılmaktadırlar. Bu bakımdan kamberlik geleneğinin Çepni köylerinde ve kültüründe ayrı bir yere ve ehemmiyete sahip olduğunu belirtmeliyiz.

2. Cem törenlerinin daha hazırlık aşamasından itibaren dedeyle birlikte kamberlerin de önemli rolleri vardır. Dedenin yanında cemlerin planlanması dâhil, cemlere katılacak canların tespiti ve diğer hizmetlerin belirlenmesinde kamber aktif görevler üstlenmektedir. Cem dışındaki bir etkinliğini kamber, cemde de sürdürmektedir. Cemin her safhasında dedenin gülbanklarının ve dualarının yanında kamberin nefesleri ya da deyişleri cemin sürülebilmesi için gereklilik

arz etmektedir. Bütün bunlar, kamberleri cem ayinleri için asli unsurlardan birisi haline getirmiştir. Özellikle nefeslerle cem ayinlerinde yürütülen ibadetlerde ve dönülen semahlarda kamberlerin rolleri daha iyi görülmektedir.

3. Alevilik-Bektaşılık inanışlarının içinde yetişen kamberler, cemlerde usta malı diyebileceğimiz geleneğin belirlemiş olduğu şiirleri icra etmektedirler. Ulu ozanlara ait olan bu şiirlerin mısra yapıları ve hane sayılarına çoğunlukla müdahale edilmemektedir, ancak sözlü kültürün doğası gereği bazı şiirlerde varyantlaşmalar olabilmektedir. Cemlerde icra edilen nefesler gözden geçirildiğinde buradaki şiirlerin ulu ozanlardan özellikle Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî ve Kul Himmet'e ait olduğu görülmüştür. Yazılı aktarımdan çok sözlü aktarımın hâkim olduğu Çepnilerde sözlü kültürde etkisi daha fazla olan ulu ozanların şiirlerine cemlerde yer verildiğini söyleyebiliriz. Örneğin ulu ozanlardan olmasına rağmen Fuzuli ve Nesimi gibi şairlerin şiirlerine cem düzeni içinde rastlanmamıştır.

4. Balıkesir civarında yetişip cemlere katılan kamberler, kendilerini Çepni boyuna mensup gördükleri gibi kendi boylarının dışında kalan Alevi-Bektaşî zümrelerinin cemlerine katılmamaktadırlar. Adeta Çepni boyunun zâkirleri ya da kamberleri durumunda olan bu tipler, cemlerin içeriklerinde de Çepnilerle has bazı düzenlemeler yapmışlardır. Kendilerine ait şiirlerinde Çepni boyunu ve Çepniliği anlattıkları ve övdükleri şiirlerinden hareketle kamberlerin kendi boylarıyla anılmak istediklerini ve boy kimliği bilincinin oluşmasında ve aktarılmasında etkin olduklarını söyleyebiliriz.

5. Kamberlik geleneğinin Alevi-Bektaşî zümrelerindeki durumunun takip edilebilmesi ve bu geleneğin Türk halk şiiriyle olan bağlarının ortaya konabilmesi için bahsedilen zümrelerdeki cem törenlerinin kamberlik eksenli olarak ele alınmasının faydalı sonuçlar vereceğini söyleyebiliriz. Cemlerin içerikleri ve kamberlerin cem törenlerindeki rolleri her bölgede ayrı ayrı ortaya konduğunda mukayeseli çalışmaların önü açılacağı gibi, kamberliğin geleneksel Türk şiir geleneği içindeki yeri daha rahat belirlenebilecektir.

YAZILI KAYNAKLAR

- Akın, B. (2016). *Zâkirlik Geleneğinin Değişen Yaratım ve İcra Ortamı Zâkirlikten Âşıklığa Âşık Niyazi*. Ankara: Barış Kitap.
- Aslanoğlu, İ. (1995). *XIX. Yüzyıl Bektaşî Şairi Kul Himmet Üstadım –Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri-*. İstanbul: Can Yayınları.
- Doğan, G. (1998). *Alevîlik'te Ön Bilgiler ve Cem, Zakirlik*. İstanbul: Can Yayınları.
- Duymaz, A., Aça, M., Şahin, H. (2011). Balıkesir Yöresi Çepni ve Tahtacılarında Kamberlik Geleneği. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2, 41-58.
- Ersal, M. (2009). Alevi Cem Zâkirliği: Battal Dalkılıç Örneği. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 1, 188-205.
- Kahraman, S. (2016). *Kamber Fikret Tuncel ve Cem Şiirleri*. Bitirme Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Ergun, S. N. (1956). *Hatâyî Divanı Şah İsmail Safevî Edebî Hayatı ve Nefesleri*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi.
- Özmen, İ. (1995). *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. Cilt II, Ankara: Saypa Yayınları.
- Şahin, H. (2013). *Çepniler: Tarih, İnanış ve Halkbilimi*. Ankara: Altınpost Yayınları.
- Şahin, H. (2015). Ritüel Ve Kutsal Anlatı İlişkisi Bağlamında Balıkesir Çepnilerinin Cem Törenlerindeki “Miraçlama”lar Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Folklor*, 105, 99-110.
- Taşgın, A. (2009). Cem, Cemevi ve İşlevleri. *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 211-225.
- Yaman, M. (2009). Alevîlik ve Bektaşilikte Temel Âyin ve Erkânlar, *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 328-329.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- Fikret Tuncel, 1961 Karamanlar doğumlu, kamber.
- Zeynel Ercan, 1937 Kabakdere doğumlu, kamber.
- Hüseyin Çelikkanat, 1937 Kabakdere doğumlu, kamber.
- Yaşar Bora, 1965 Gökçeören doğumlu, kamber.
- Rahmi Ayhan, 1961 Akyar doğumlu, kamber.